

*Drugi članki ali sestavki/1.25**Simona Govednik in Aleksandra Zidar*

ŠENČUR IN GRADENC – RAZSTAVI GRADIVA JOELA M. HALPERNA

Na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani smo redni in izredni študentje četrtega letnika pri vajah iz etnološke muzeologije pod vodstvom prof. Jožeta Hudalesa pripravili dve razstavi. Dve skupini sta na podlagi gradiva, ki ga je zbral prof. Halpern s študenti v 60. letih 20. stoletja in z rezultati lastnega terenskega dela spomladi 2005 pripravili razstavi v Šenčurju pri Kranju in Gradencu v Suhi krajini. Največ gradiva izhaja iz let 1961 in 1962, ko so tedanji študentje etnologije (Roman Cej, Pavle Čelik, Majda Rupar, Milica Varšek in Alenka Novak) fotografirali razne dogodke v Šenčurju in stavbno dediščino v Gradencu. Rezultat njihovega dela sta dva obsežna fascikla, v katerih so zbrani vprašalniki, terenski zapisi in intervjuji s prebivalci različnih starosti in poklicev iz Šenčurja. Z lastnim terenskim delom (intervjuji) smo študentje zbrali spomine o Šenčurju v 60. letih 20. stoletja in analizirali aktualno stanje v Gradencu. Omenjeno gradivo hrani dokumentacija Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo.

V Šenčurju je nastala razstava z naslovom *Še pomnite 60. leta?* s poudarkom na času, ko je raziskoval prof. Halpern. Razlog za postavitve razstave o 60. letih je bil predvsem v velikosti kraja, saj bi bilo v tako kratkem času, kot smo ga imeli na voljo (dobra dva meseca), skoraj nemogoče zajeti način življenja celotne šenčurske populacije. Poleg Halpernovega gradiva so bili na razstavi še razni predmeti, ki so bili v 60. letih 20. stoletja del vsakdanjega življenja tamkajšnjih ljudi. Ekipa devetih študentk (Anja Jerin, Svetlana Perič, Anja Nikolov, Nastja

Strnad, Tina Kene, Saša Starec, Simona Govednik, Tatjana Abrič in Kaja Beton) je v Šenčurju več dni zbirala gradivo in predmete iz šestdesetih let. Najbolj zanimivi so bili radioaparati z gramofonom, otroški voziček z baldahinom, vinilne plošče in skiro (skirca). Nekatere predmete so posodili informatorji, večino pa Gorenjski muzej Kranj. Poleg Gorenjskega muzeja so pri nastajanju razstave sodelovali še Občina Šenčur, ki je prispevala večino finančnih sredstev, Osnovna šola in vrtec Šenčur sta odstopila razstavni prostor (telovadnico v vrtcu) ter poskrbela za malico, Medobčinski muzej Kamnik pa je posodil razstavne panoje.

Naše raziskovanje se je začelo že v predavalnici, ko smo pregledali pred kratkim pridobljeno gradivo, ki je vsebovalo fotografije stavbne dediščine in nekatere cerkvene dogodke, kot so prvoobhajilna procesija, zlata maša lokalnega župnika in narodne noše, procesija svetega Rešnjega telesa in pogreb Janeza Vehovca. V veliko pomoč so nam bili intervjuji, saj je bilo iz njih mogoče dobro rekonstruirati življenje v Šenčurju v omenjenem času. Preden smo se odpravili na teren, smo se dogovorili o temah, ki so nas najbolj zanimale in izločili najbolj zanimive fotografije.

Teme na razstavi so se dotikale tako splošne podobe Šenčurja v 60. letih, ko je bil bistveno manjši in bolj ruralen kot danes, kot otroštva in zbirateljstva, prehrane in gospodinjstva, praznikov, druženja, obrti in že takrat delujočega »Avto moto društva«. Pri postavitvi razstave smo izhajali iz širšega pogleda na raziskovano okolje: »Obdobje 60. let je zaznamovala mo-

Telovadnica v vrtcu Šenčur, ki nam jo je za postavitve razstave odstopila šola, je bila velik prostorski izziv in potrebno je bilo veliko improvizacije, da smo primerno uredili razstavni prostor. Postavitve panojev je bila polkrožna, pod panoji pa so bili postavljeni razstavni predmeti. Foto: Anja Jerin, 13. 5. 2005

Na prvem panoju je bila krajša predstavitev Halpernovega dela in splošni opis Šenčurja. Na mizi pred panojem so si obiskovalci lahko ogledali fotografsko gradivo iz 60. let 20. stoletja in si vzeli informativno zloženko o razstavi »Še pomnite 60. leta?«. Foto: Anja Jerin, 13. 5. 2005

Na otvoritvi razstave se je zbralo veliko število ljudi. Program je trajal dobrih dvajset minut. Popestrili so ga otroci iz vrtca, ki so plesali stare plesne in prikazali otroške igrice iz preteklosti. Odzivi in komentarji obiskovalcev so bili zelo pozitivni. Foto: Anja Jerin, 13. 5. 2005

Razstavo o Gradencu skozi mozaik časa smo postavili v lovskem domu Lovske družine Plešivica. Panoji so bili dvostranski – na eni strani je bilo gradivo o 60. letih, na drugi pa današnji Gradenc in njegovi prebivalci. Pri nameščanju tekstov in fotografij je bila potrebna velika mera zbranosti in natančnosti. Foto: Katarina Ščepanovič, 13. 5. 2005

dernizacija. V domove je prihajala televizija, uveljavljali so se električni gospodinjski pripomočki, avtomobili ... Te novosti in vsakodnevni stiki z mestom so vplivali na način življenja ljudi, in sicer na prehrano, oblačilni videz, zaposlitev, preživljanje prostega časa, mobilnost ...» Tudi število prebivalstva se je stalno povečevalo, tako da se je socialna struktura spreminjala skupaj z gospodarskimi spremembami.

To je bil naš prvi večji projekt, ki smo se ga lotili precej negotovo. Najprej je bila potrebna sondaža in začetni negotovosti je sledilo navdušenje nad nepoznanim terenom in prijaznostjo, ki so nam jo naklonili informatorji. Število informatorjev je bilo glede na število prebivalcev Šenčurja razmeroma majhno, vendar nas je ena izmed informatork, Ljudmila Kepic, usmerjala k najbolj zanimivim in zgovornim sogovornikom. Delo na terenu je bilo predvideno za petke in ločeno na opravljanje intervjujev in dogovore o odprtju razstave. Zaradi prilagajanja informatorjem in njihovem prostemu času, na teren nismo vedno odhajali skupaj, ampak tudi ločeno in brez profesorja, navadno po parih. Terensko delo je pokazalo, da se sogovorniki težko natančno spominjajo obdobja iz 60. let, saj je od takrat preteklo 40 in več let. Tisti, ki so bili takrat otroci, so se spominjali le določenih stvari, povezanih s šolo ali prehrano, starejši pa so se spominjali takratnega režima. Rezultat dela je bil torej mozaik informacij, ki so skupaj z intervjuji iz 60. let oblikovale končno podobo razstave.

Delo se je stopnjevalo do zadnjega tedna, ko smo pošiljali vabila, objavili vabilo v občinskem glasilu *Jurij* in oblikovali zloženko, se še dogovarjali za panoje, ki smo jih tik pred zdajci dobili v Medobčinskem muzeju Kamnik, in ko smo čakali, da se natisnejo besedila in fotografije, ki so »krasile« omenjene panoje. Postavitev panojev in vitrin je bila za skupino deklet zahtevna naloga, vendar smo s skupnimi močmi in pomočjo prof. Jožeta Hudalesa razstavni prostor pripravile v nekaj urah. Pri postavljanju razstave je bilo potrebnega veliko improviziranja, vendar je bil rezultat presenetljiv. Postavitev razstave je bila kljub začetniški nerodnosti premišljeno zasnovana in lično oblikovana. Zraven je seveda spadala pogostitev,

ki smo jo s pomočjo šole pripravile študentke.

Na odprtju, ki je bil 13. maja popoldne, je bilo veliko gostov in obiskovalcev. Po pozdravnem nagovoru je sledil krajši govor dr. Jožeta Hudalesa, ki je predstavil Halpernovo raziskovanje in življenjsko delo. Kot predstavnik Občine Šenčur je spregovoril g. Aleksander Sašo Zupan, ki je predstavil njeno delo na področju kulture. Dogajanje je popestrila skupina otrok iz vrtca »Palček«, ki je pod vodstvom dveh vzgojiteljic odigrala nekaj starih otroških iger in odplesala nekaj plesov. Na koncu uradnega dela smo se študentke zahvalile vsem sodelujočim pri nastajanju razstave in svojim informatorjem v znak hvaležnosti podarile cvetje. Po končanem uradnem delu je sledil ogled razstave in pogostitev z druženjem. Dr. Hudales in študentke smo za Gorenjsko televizijo opravili krajši pogovor o svojem delu in nastala je krajša reportaža.

Kljub temu, da je bila razstava za ogled odprta le tri dni, je bilo obiskovalcev veliko, odzivi pa zelo pozitivni. Ker je bila razstava odprta med vikendom, sta bili tam stalno dve študentki, ki sta po potrebi obiskovalce vodili po razstavi. Posebno veliko obiskovalcev je bilo v nedeljo, saj se je na razstavi ustavilo mnogo sprehajalcev različnih starosti. Še posebno zanimiva je bila razstava za starejše prebivalce kraja, saj se jih je veliko spominjalo tega časa, nekateri pa so se celo prepoznali na fotografijah, ki jih je posnela ekipa prof. Halperna. Med zanimivejše dele razstave po mnenju obiskovalcev spada pano o oblačilni kulturi, veliko pogledov pa se je ustavilo tudi na starem otroškem vozičku in skiroju, ki je bil zelo popularen že v 60. letih 20. stoletja, nato je njegova uporaba zamrla, v 21. stoletju pa je ponovno pridobil na pomenu. Obiskovalce je pričakala tedaj popularna glasba iz Slovenije in sveta, ki je pomembno pripomogla k pravemu vzdušju iz 60. let. Splošni vtisi o razstavi so bili zelo pozitivni in pohvale so kar deževale. Dobri odzivi in pohvale našega prvega projekta so za nas študente zelo vzpodbudni, sama razstava pa je pomembna izkušnja za prihodnost.

Druga skupina študentov, v sestavi Suzana Kajba, Katarina Ščepanovič, Mateja Huber, Katja Krajnc, Mojca Slokan,

Gradenci so sodelovali tako pri pripravi razstave kot pri njeni otvoritvi, zato je bilo dogajanje pestro. Del otvoritvenega programa je bil govor mentorja dr. Jožeta Hudalesa, ki je predstavil raziskovalno delo prof. Halperna.
Foto: Katarina Ščepanovič, 13. 5. 2005

Mateja Panjan, Alja Bukovec, Laura Bianka Kramer, Aleksandra Zidar, Miha Mulh, Jernej Mlinar in Urh Vrenjak, si je za svoj projekt izbrala vasico Gradenc.

Najprej smo se lotili pregleda Halpernovega gradiva iz leta 1962, prebrali smo intervjuje in si ogledali fotografije. Pri pregledu fotografij smo ugotovili, da je na njih zajeta predvsem stavbna dediščina (kašče, kozolci, deli stavb ipd.), zelo malo pa je bilo fotografij ljudi. Že na samem začetku smo se odločili, da nas ne bo toliko zanimala materialna kultura sama po sebi, pač pa segmenti duhovne in socialne kulture, ki se nanjo vežejo. Pri tem nam je delitev na duhovno, socialno in materialno kulturo rabila predvsem kot izhodišče, kajti zavedamo se, da so vsi trije segmenti življenja neločljivo povezani.

Sledila je sondaža – ogled terena, navezovanje stikov z domačini, fotografiranje ipd. Na podlagi prvih terenov smo se odločili, kaj natanko nas bo zanimalo in na katere vsebine se bomo osredotočili. Izbrali smo naslednje teme: gospodarske panoge, stavbarstvo, otroštvo in družabno življenje. »Kot smo opazili med našim terenskim delom, je v Gradencu prisotno veliko solidarnosti in želje po druženju. Še posebej, če se to navezuje na dobro hrano, glasbo krajevnih »muskontarjev« in kozarček rujnega.« Teme smo predstavili predvsem preko fotografskega gradiva in kratkih komentarjev, tako da je bilo na eni strani panojev predstavljeno stanje nekoč (čas Halpernovih raziskav), na drugi strani pa smo predstavili stanje danes. Ko smo izbrali teme, smo se še nekajkrat odpravili v Gradenc in opravili nove in poglobljene intervjuje z domačini.

S tem pa projekt še zdaleč ni bil zaključen. Sami smo morali poiskati prostor, finančna sredstva, kupiti material za panoje, oglaševati odprtje razstave in podobne povsem praktične stvari, ki so potrebne za postavitve razstave. Pri finančah nam

je zelo pomagala Občina Žužemberk, prostor nam je odstopila Lovska družina Plešivica, z nasveti nam je pomagalo Turistično društvo Suha krajina. Nikakor pa ne smemo pozabiti pomoči Dolenjskega muzeja, Geodetskega zavoda RS, Etnografskega muzeja, Osnovne šoli Žužemberk, Aktiva kmečkih žena Žužemberk in nenazadnje tudi Gradencanov, ki so nam s svojo gostoljubnostjo, sproščenostjo in potrpežljivostjo dajali še več volje in veselja do realizacije razstave.

Zadnji teden pred razstavo je bilo seveda napeto, marsikatera stvar se tudi ni iztekla, kot bi se morala. Intenzivno smo predvsem po lokalnih medijih vabili ljudi, naj si pridejo ogledat razstavo. Vabila smo razposlali tudi profesorjem in določenim institucijam. Poslužili smo se tudi raznih portalov na spletu.

13. maj 2005 je bil datum, določen za odprtje naše razstave *Gradenc v mozaiku časa*. Petek trinajstega. Spraševali smo se, ali bo dan upravičil svoj sloves. Ah, kje! Odločeni smo bili, da izpeljemo še zadnji korak naše projektne naloge, to je postavitve naše razstave in predstavitev slednje javnosti. Mrzlično smo hiteli s pripravo prostora in postavitvijo ter pripravo panojev. Nakupiti smo morali tudi nekaj za pod zob, vendar so nam pri jedači in pijači zopet priskočili na pomoč Gradenci. Ženske so spekle pecivo, s sabo pa so prinesli tudi nekaj svojega vina. Ker so Gradenci zelo solidarni, so skoraj vsi prišli na odprtje. Nekaj minut pred osmo se je začelo zares – z Aljo sva pozdravili ljudi in prebrali pripravljene govor, nekaj nato sta sledila govora župana Občine Žužemberk in našega mentorja, profesorja Jožeta Hudalesa, Gradenci so zapeli nekaj pesmi, nato se je začela fešta, gauda, žur vseh žurov. Res, vzdušje pa znajo narediti ti Gradenci!

Skratka, s to razstavo smo želeli dati Halpernovim fotografijam priložnost, da se pokažejo javnosti, po drugi strani pa smo jih želeli dodatno osmisliti in dopolniti s fotografijami iz današnjega Gradenca, kar smo nadgradili v etnološko-fotografsko razstavo. Pri tem pa smo se trudili, da ne bi predstavili nekih dokončnih ali zaključenih ugotovitev, ampak smo te prepustili obiskovalcem samim. Ob tem je treba še poudariti, da razstava predstavlja naš pogled na življenje v Gradencu; kdo drug bi postavil drugačno razstavo. Vsekakor lahko rečem, da nam je uspelo. Ne zgolj, da smo dosegli naš cilj in postavili razstavo, spoznali smo ogromno simpatičnih in prijaznih ljudi, ogromno smo se naučili, naredili pa smo tudi nekaj za popularizacijo naše vede.

Del obeh mozaikov razstav Halpernovega gradiva vam predstavljamo tudi preko dodanega slikovnega gradiva.

Datum prejema prispevka v uredništvo:
10. 11. 2005